

ЕВТАНАЗІЯ ТА ПРАВО ЛЮДИНИ НА ЖИТТЯ В СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Істинність твердження Гевлока Еліса про те, що прогрес є лише заміною однієї проблеми на іншу, з кожним днем набуває все більшої актуальності. Сьогодні одним з фундаментальних завдань суспільства та юридичної науки зокрема залишається визначення місця людини на Землі. Важливим проміжним етапом вирішення даної дилеми є створення єдиного та чіткого розуміння того, чим є право людини на життя, де визначаються його межі та чи кореспондує право на життя праву на смерть?

Питання права людини на евтаназію та диспути трактування статті 2 Конвенції серед вчених набувають все більшої популярності, що підкреслює багатогранність цієї проблеми. Темі евтаназії та асистованого самогубства присвячені публікації таких авторів, як: М. О. Мірошніченко, В. Г. Буткевич, Н. І. Хавронюк, Ю. Б. Хімяк та інших.

Метою статті є аналіз рішень Європейського Суду з прав людини для виявлення основних аспектів правозастосування при вирішенні справ, пов'язаних з евтаназією.

Юридична наука неодноразово намагалась уніфікувати розуміння права на життя людини, про що свідчить відображення цієї норми в десятках конституцій, та прийняття Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція), що набула чинності 3 вересня 1953 року. Та у зв'язку із соціальним і культурним різноманіттям трактування права на життя людини набуло різних форм. Це суперечить ідеї уніфікації права, що спричиняє як позитивні, так і негативні наслідки. Одним з яскравих прикладів таких розбіжностей слугує право людини на евтаназію.

Вже з початку ХХІ століття Європейський Суд з прав людини (далі - ЄСПЛ) неодноразово намагався трактувати статтю 2 Конвенції в контексті проблем правового регулювання права на евтаназію.

Поняття евтаназії сьогодні розглядають як процес спокійної й легкої смерті хворого без мук і страждань. Евтаназія чітко поділена на активну і пасивну. Активна евтаназія – це виконання дій, спрямованих на припинення мук безнадійно хворої людини, результат яких є смертельним для останньої. Пасивна евтаназія полягає в тому, що хворому припиняють надавати спрямовану на продовження життя медичну допомогу, що призводить до природної смерті [2; с. 460].

Першим насправді вагомим рішенням у питанні права на евтаназію є рішення, що датується 29 квітня 2002 року у справі «Прітті проти Сполученого Королівства» (Case of Pretty v. The United Kingdom) [4]. Фабула справи наступна: заявниця – 43-річна жінка. Заявниця помирає від хвороби рухових нейронів — дегенеративної хвороби, яка уражає м'язи і є невиліковною. Хвороба перебуває в запущеній стадії; все тіло заявниці, починаючи від шиї, паралізоване, й очікувана тривалість життя дуже незначна. Однак інтелект заявниці і спроможність приймати рішення не постраждали. З огляду на те, що на останній стадії ця хвороба завдає страждань і приниження, заявниця бажає мати можливість особисто проконтролювати, як і коли вона помре, і позбутися цього страждання та приниження. Хоча, згідно з англійським правом, вчинення самогубства не є злочином, заявниця через хворобу не в змозі вчинити такий крок без допомоги. Однак, відповідно до пункту 1 статті 2 Закону про суїцид, допомога іншій особі у вчиненні самогубства є злочином. Пані Прітті бажає отримати таку допомогу від свого чоловіка, але генеральний прокурор відмовився задовольнити її прохання та гарантувати у такому випадку звільнення її чоловіка від судового переслідування. Оскарження цієї відмови були безуспішними.

В даному випадку ЄСПЛ визнав, що «право на життя», гарантоване статтею 2 Конвенції, не можна тлумачити як таке, що надає право померти з допомогою третьої особи чи державного органу влади, або обирати смерть, а не життя [5].

Популярним серед заявників до ЄСПЛ, що намагаються вибороти право на евтаназію, є також застосування ст. 8 Конвенції. В даному контексті важливим у практиці ЄСПЛ є рішення у справі «Хаас проти Швейцарії» (Case of Haas v. Switzerland) [3; с. 45]. Заявник, що страждав від тяжкої форми афективного біполярного розладу протягом двадцяти років, після кількох невдалих спроб суїциду, намагався придбати пенобарбітал натрію (що йому не вдалось через обмеження даного препарату в обігу). Відтак, заявник стверджував, що стаття 8 Конвенції поклала на державу позитивне зобов'язання щодо створення умов для надійного і безболісного суїциду. Важливість даної справи полягає у вирішенні наступного запитання: чи повинна держава, базуючись на забезпеченні права на повагу до приватного життя, гарантувати, що хвора особа може отримати смертельну речовину без рецепту, в порядку відступу від закону, щоб вчинити суїцид безболісно? ЄСПЛ прийняв до уваги попередні аргументи з боку держави заявника та задля попередження негативних наслідків легалізації смертельно небезпечних препаратів, у задоволенні позову було відмовлено, таким чином порушення статті 8 Конвенції допущено не було.

Уваги заслуговує і резонансна справа «Ламберт та інші проти Франції» (Case of Lambert and others v. France) від 5 червня 2015, яка була сприйнята ЗМІ

як схвалення ЄСПЛ процедури пасивної евтаназії [1]. Ключовим слугує той факт, що ЄСПЛ відокремив поняття евтаназії та припинення підтримки життєдіяльності, що відновить природній процес настання смерті. Незважаючи на те, що асистований суїцид та евтаназія прямо заборонена законодавством Франції, при наявності певних обставин лікар може припинити підтримку життєдіяльності хворого, якщо протягом тривалого періоду лікування позитивних зрушень у стані хворого не відбулось, та подальше лікування не в змозі покращити становище хворого, що іншими словами зветься «терапевтичне утримання». Тож порушення права на життя та норм Конвенції в даному контексті допущено не було.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що сучасні погляди на окремі аспекти реалізації права на життя через евтаназію можуть призвести не тільки до конфлікту між правовими системами, але й до істотних суперечностей в сфері застосування міжнародного права та здійснення міжнародного правосуддя. Тим часом, єдині стандарти оцінки тих чи інших дій здатні в подальшому призвести до формування не тільки єдиної юридичної, але й філософської точки зору на те чи інше питання. У цьому сенсі неможливо не відзначити роль ЄСПЛ. Як вбачається з вищенаведеного, найчастіше досить вузька правова характеристика, що міститься безпосередньо у правовій нормі, може бути істотно розширена у рішенні ЄСПЛ у конкретній справі, та стати, фактично, частиною даної норми.

Література

1. Дело «Ламбер и другие (Lambert and Others) против Франции» (жалоба N 46043/14). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravosudie.biz/049941>
2. Мірошниченко О.А. Евтаназія та право людини на життя у міжнародному та національному праві / О.А. мірошниченко // Форум права. – 2012 . - №3. С. 459-464. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/FP/2012-3/12moatnp.pdf>
3. Отчет о проведении исследования «Проблемы биоэтики в свете судебной практики Европейского Суда по правам человека». - Совет Европы/Европейский Суд по правам человека. – 2016. – С. 45.
4. Практика Європейського суду з прав людини щодо застосування статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на життя). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://a2k.ua/ua/praktika-evropejskogo-sudu-s-prav-ludyny/>
5. Справа «Пітті проти Сполученого Королівства»: Європейський суд з прав людини. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/980_210